

تربیت از دیدگاه امام سجاد(ع)

مسئولیت داشتن آثاری دارد. اگر به درستی انجام شود؛ فرد سزاوار پاداش و تشویق است؛ و اگر در ایفای آن کوتاهی شود، فرد استحقاق تنبیه و کیفر می‌یابد.

علی همت‌بناری

- قسمت دوم-

6 - پاداش و کیفر مسئولیت

... فمتاب علی ذالک ومعاقب.

مسئولیت داشتن آثاری دارد. اگر به درستی انجام شود؛ فرد سزاوار پاداش و تشویق است؛ و اگر در ایفای آن کوتاهی شود، فرد استحقاق تنبیه و کیفر می‌یابد. اگر والدین مسئولیت خود را درست انجام دهند، شایسته پاداش الهی می‌شوند؛ و اگر کوتاهی کنند، کیفر در انتظارشان خواهد بود.

7 - نمایاندن آثار اعمال نیک به فرزند

... فاعمل فی امره عمل المتزین بحسن اثره علیه فی عاجل الدنیا.

بزرگ جلوه دادن کار نیک فرزند و نشان دادن اثر اعمال نیک کودک

به او از اقدامات مؤثر تربیتی شمرده می‌شود. بزرگ کردن کار خوب فرزند نوعی تشویق معنوی است، سبب ایجاد و تقویت انگیزه می‌شود و او را برای

انجام دادن کارهای بزرگتر و بهتر آماده می‌سازد. والدین نباید از کنار

کار خوب فرزند، هر چند در نظر آنان کوچک و ناچیز باشد، با بی‌توجهی بگذرند؛ بلکه بجاست آنان را به خاطر کار خوب تشویق کنند، کردارشان را زینت دهند و بزرگ نمایانند. افزون بر این، شایسته است آثار کارهای خوب فرزندان را برای آنان ترسیم کنند و به زیبایی نمایش دهند؛ چرا که آنان، با دیدن آثار اعمالشان، اعتماد به نفس بیشتر می‌یابند و خود را برای انجام دادن کارهای بزرگتر توانا می‌بینند.

8 - نظارت بر رفتار فرزند

... بحسن القيام علیه.

بی‌تفاوتی و غفلت از رشد و هدایت فرزند در زندگی آثاری جبران ناپذیر دارد. فرزند انسان نونهالی است که به باغبانی دلسوز و با درایت نیازمند است تا از او مراقبت کند؛ به ویژه امروز که در اثر تهاجم فرهنگی زمینه‌های انحراف نوجوانان و جوانان آماده‌تر است و دشمنان هدایت و تربیت، برای صید آنان دامهای رنگارنگ گسترانیده‌اند. در این موقعیت، نظارت و مراقبت از فرزندان ضرورت مضاعف یافته، مسئولیت‌سنگین‌تر می‌شود و انجام دادن وظیفه تلاش بیشتر می‌جوید.

9 - بهره‌گیری از استعداد های فرزند در تربیت

... والاخذ منه.

انسان اشرف مخلوقات است و استعداد رسیدن به رفیع‌ترین قله‌های انسانیت را دارد. خداوند استعدادهایی در وجود انسان به ودیعه گذاشت تا در پرتو پرورش صحیح شکوفا شود. علاوه بر استعداد های فطری و مشترک، که در همه انسانها وجود دارد، هر فرد نیز از تواناییهایی ویژه برخوردار است که ضروری است در پرتو دقت و نظارت والدین و معلمان و مربیان به خوبی شناسایی و حمایت شود تا به رشد و شکوفایی برسد، در سایه آن، راه طولانی تربیت سریعتر پیموده شود و تربیت فرزند آسانتر انجام گیرد.

10 - استمداد از پروردگار در تربیت

... ولا قوة الا بالله.

تربیت آسان نیست، بلکه ظریف، دقیق و پیچیده است. انسان ماشین نیست تا به سادگی راه‌اندازی شود. علم بشر، با همه پیشرفتی که دارد، هنوز در شناخت رموز ابعاد وجودی انسان توفیق کامل نیافته است. بنابراین،

در امر ظریف تربیت، همراه با تلاش خستگی ناپذیر و پیوسته، همواره باید از آفریدگار یاری خواست. بدین سبب، امام عارفان و

سید ساجدان در پایان این نسخه تربیتی فرموده است: ولا قوة الا بالله.

بخش دوم: حق خردسال

«واما حق الصغیر فرحمته و تثقیفه و تعلیمه و العفو عنه و الستر علیه و الرفق به و المعونة له و الستر علی جرائر حداثته فانه سبب للتوبة و المداواة له و ترک مما حکته فانه ادنی لرشده.»

1 - مهربانی

کودک، روانی لطیف و ظریف دارد؛ روانی که جز مهربانی برنمی‌تابد. او ظرفیت عتاب و تندی ندارد و زود می‌رنجد و می‌گرید. آری، مهربانی ضروری‌ترین نیاز کودک است. بدین جهت، امام سجاد(ع) آن را اولین حق کودک برمی‌شمرد و بر حق تربیت و تعلیم مقدم داشت. این بدان معناست که کودک، پیش از نشستن در کلاس تربیت و تعلیم، باید نسیم خوش مهربانی و عطوفت را تجربه کند؛ اقلیم وجودش از بوی خوش مهربانی عطرآگین گردد و حتی آموزش نیز باید در پرتو مهربانی و عطوفت به انجام رسد.

جالب آن است که در نسخه شیخ صدوق عبارت «فرحمته فی تعلیمه»

به چشم می‌خورد که تصریح بدین امر است. بدین سان، در می‌یابیم که آموزش، به‌ویژه در دوره ابتدائی، باید با مهربانی و محبت همراه باشد.

این اصلی اساسی و اجتناب ناپذیر است.

2 - تربیت کودک

... و تثقیفه.

اساسی‌ترین و ضروری‌ترین حق فرزند و خردسال تربیت اخلاقی و معنوی اوست. تربیت با اهمیت‌ترین هدف و بلکه هدف همه تعالیم و معارف اسلامی است. زندگی انسان مسلمان در پرتو تربیت اسلامی معنا پیدا می‌کند و ارج و ارزش انسان به تربیت معنوی و اخلاقی اوست.

وگرنه، به فرموده قرآن، مانند حیوان و بلکه از آن هم پست‌تر خواهد بود. اهمیت والای تربیت، وظیفه والدین را صد چندان می‌کند. آنان که در حیات تربیتی فرزندان اولین نقش را بر جای می‌نهند، نخستین و اساسی‌ترین وظیفه را نیز به عهده دارند و ضروری است بیش از هر حق دیگری بدین حق اساسی کودک توجه کرده، در انجام دادن درست آن از هیچ کوششی دریغ نکنند.

3 - تعلیم و آموزش کودک

... و تعلیمه.

از دیگر حقوق مهم فرزند سوادآموزی و فراگیری دانش است. اهمیت سوادآموزی و دانش به توضیح و تأکید نیاز ندارد. پر واضح است، سعادت هرگونه که تفسیر شود، دانش آموختن اولین و اساسی‌ترین گام رسیدن به آن است. اگر کسی سعادت را صرفاً رفاه مادی و آسایش دنیوی معنا کند، دانش آموختن گام نخست در تحصیل آن است و اگر آن را در قرب الهی و بندگی خداوند جستجو کند که حق همین است باز هم دانش و معرفت از مطمئن‌ترین راههای وصول بدان شمرده می‌شود.

دانش کلید حل بسیاری از مشکلات و ابزار دستیابی به بسیاری از مصالح و منافع مادی و معنوی است. بر والدین، که در برابر سعادت فرزندان شان مسئولند؛ ضروری است تا زمینه تحقق این حق مهم را برایشان فراهم سازند و آنان را از نعمت سواد و دانش بهره‌مند گردانند.

ادامه دارد...